

Ομιλία του Ευάγγελου Καραμανωλάκη

Είναι ιδιαίτερα μεγάλη η χαρά για την ολοκλήρωση του έργου που παρουσιάζουμε σήμερα, ένα έργο που εμπνεύστηκε, σχεδίασε και σε μεγάλο βαθμό έφερε σε πέρας ο αγαπημένος συνάδελφος Νίκος Αλιβιζάτος, τον οποίον όπως και τον Ευάνθη Χατζηβασιλείου θέλω να ευχαριστήσω θερμά για την εξαιρετική συνεργασία. Επιτρέψτε μου επίσης να ευχαριστήσω τις πρυτανικές αρχές, τόσο τον προηγούμενο πρύτανη καθηγητή κ. Μελέτιο Αθανάσιο Δημόπουλο όσο και τον σημερινό καθηγητή κ. Γεράσιμο Σιάσιο για την θερμότερη υποστήριξη τους σε όλο το εγχείρημα. Και φυσικά τη διοίκηση της Τράπεζας Πειραιώς, στα πρόσωπα του κ. Μεγάλου και του κ. Χαντζηνικολάου, τόσο για αυτή την υπέροχη έκδοση, όσο και συνολικά για την άριστη συνεργασία και το σημαντικότερο έργο που επιτελέστηκε στο πλαίσιο του εορτασμού των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821. Με την υποστήριξη της Τράπεζας Πειραιώς, η επιστημονική επιτροπή που είχε ορίσει το Πανεπιστήμιό μας για τον εορτασμό του Αγώνα και της οποίας είχα την τιμή να είμαι ο συντονιστής προχώρησε στην πραγματοποίηση μιας σειράς δράσεων που είχαν δύο κυρίως στόχους. Αφενός: α) την κατανόηση και ανάδειξη της μοναδικής σημασίας του κοσμοϊστορικού αυτού γεγονότος στην ελληνική και διεθνή ιστορία και β) τη μελέτη και τον αναστοχασμό για την περίοδο που εκκινεί από την Επανάσταση του 1821 για να φτάσει στο παρόν, αναδεικνύοντας τις ισχυρές συνέχειες και τις τομές. Κορυφαία στιγμή αυτής της προβληματικής υπήρξε η πρωτοβουλία που παρουσιάζουμε σήμερα και η οποία εύλογα επικεντρώθηκε στην ιστορία του ελληνικού κράτους και των θεσμών του. Και λέω εύλογα, όχι μόνο γιατί η Επανάσταση γέννησε κράτος, από την πρώτη στιγμή του ξεσπάσματός της. Αλλά και γιατί στο διάβα του χρόνου οι εορτασμοί της Επανάστασης έγιναν συνώνυμο του απολογισμού της ιστορίας του ελληνικού κράτους. Καταλυτική στιγμή υπήρξε αναμφίβολα ο αργοπορημένος εορτασμός του 1930, όταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος μετέτρεψε τις εκδηλώσεις του στην συστηματική ανάδειξη των κύριων επιτευγμάτων της ελληνικής πολιτείας, της προόδου που είχε συντελεστεί μέσα σε μια εκατονταετία. Έτσι, ο μεγαλοφυής Κρητικός πολιτικός χρησιμοποίησε τους εορτασμούς ως την κύρια συγκολλητική ουσία για ένα κράτος που ερχόταν βαθιά τραυματισμένο από τη Μικρασιατική Καταστροφή και όπου το χάσμα ανάμεσα στην Παλιά και Νέα Ελλάδα και στους πρόσφυγες έμοιαζε δύσκολα να γεφυρώνεται. Επιβεβαίωσε έτσι για άλλη μια φορά το γεγονός ότι οι εορτασμοί δεν αφορούν το παρελθόν αλλά το παρόν και κυρίως το

μέλλον.

Έναν αιώνα περίπου μετά, είμαστε σήμερα εδώ για να παρουσιάσουμε έναν απολογισμό του συνόλου πια των 200 χρόνων που πέρασαν από την Επανάσταση του 1821, για να διαπραγματευθούμε μια σειρά από τομείς που συνδέθηκαν με την κρατική πολιτική: διεθνείς σχέσεις, δικαιοσύνη, κοινωνική ασφάλιση, κοινοβουλευτισμός, ασφάλεια, υγεία, πολιτισμός, δημόσια διοίκηση, ένοπλες δυνάμεις, οικονομία, παιδεία, αποτέλεσαν τα κύρια πεδία αναφοράς. Πεδία αναφοράς μιας σειράς έγκριτων συναδέλφων, παλιότερων και νεότερων, οι οποίοι προσφέρουν μέσα από έναν πυκνό και εμπειριστατωμένο λόγο, που συχνά χαρτογραφεί περιοχές που δεν έχουν ως τώρα μελετηθεί, ένα πανόραμα σκέψεων και προτάσεων για την κατανόηση των διαδρομών του ελληνικού κράτους.

Στο λίγο χρόνο που έχω επιτρέψτε μου να αναφερθώ σε τρεις σκέψεις συνδεδεμένες με το σύνολο του έργου.

Πρώτη. «Σε αυτά τα 200 χρόνια, η ίδια η έννοια του κράτους, τα όρια δικαιοδοσίας του, οι τομείς δραστηριοποίησής του δεν παρέμειναν σταθερές. Αντιθέτως διαφοροποιήθηκαν σε ένα συνεχή διάλογο με την ιστορική πραγματικότητα, αλλά και τις αντιλήψεις όσων ανέλαβαν την ευθύνη των κρατικών πολιτικών». Πολιτικές, οι οποίες μεταβλήθηκαν μέσα στο χρόνο, επεκτάθηκαν ή περιορίστηκαν με βάση τα εκάστοτε διακυβεύματα αλλά και τους συγκεκριμένους τομείς. Από την άλλη πλευρά, αυτή η ανάγκη ιστορικοποίησης της ίδιας της έννοιας του κράτους, όπως αποτυπώνεται στο σύνολο του έργου, δεν μπορεί να μειώσει τη σημασία του στη διαμόρφωση της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην Ελλάδα διαχρονικά, ούτε μπορεί να παραγνωρίσει την κυρίαρχη θέση του στις αναφορές και στις προσδοκίες των πολιτών, σε μια κοινωνία, η οποία δεν παρουσίαζε τις έντονες ταξικές διαφοροποιήσεις και τους αποκλεισμούς άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Δεύτερη: Η δημιουργία κράτους αποτέλεσε από την πρώτη στιγμή επιδίωξη των επαναστατών συνδεδεμένη με την ανάγκη αναγνώρισης και νομιμοποίησης του Αγώνα τους από τη Δύση. Από τότε ως σήμερα η Ελλάδα αποτέλεσε μέρος αυτού του κόσμου, οι διαδρομές της επηρεάστηκαν και επηρέασαν την ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Σε αυτή την κατεύθυνση η συγκρότηση θεσμών με βάση τα δυτικά πρότυπα αποτέλεσε τη συνήθη πρακτική του ελληνικού κράτους, πρότυπα τα οποία φυσικά μεταβλήθηκαν στο πλαίσιο της προσαρμογής τους στα καθ' ημάς χωρίς όμως να χάσουν βασικά χαρακτηριστικά τους. Η άμεση αυτή σύνδεση με τη Δύση δεν

αποτελέσει μόνο μια πηγή μεταφοράς θεσμών και προτύπων αλλά και πηγή έμπνευσης, ζωοδότρα θα έλεγε κανείς πηγή πολιτικών οραμάτων και σχεδίων για ένα καλύτερο μέλλον της ελληνικής κοινωνίας. Πρόκειται για μια διαχρονική σταθερά, η οποία παρά τα πλήγματα που δέχτηκε μέσα κυρίως από την εμπειρία της οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων, εξακολουθεί να διατηρεί την σημαντική της θέση.

Τρίτον. Παρά την εύλογη κριτική που έχει δεχθεί και δέχεται το ελληνικό κράτος δεν μπορούμε να παραγνωρίσουμε τη σημασία των θεσμών που δημιουργήθηκαν στο όνομά του, ούτε τη σημαντικότερη συμβολή τους στην ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας. Οι παρόντες τόμοι μας επιτρέπουν να σκεφτούμε το πλήθος των θεσμών αλλά και την αντοχή τους στη μακρά διάρκεια. Παρά τις διαπιστωμένες ανεπάρκειες και τις παθογένειες, οι θεσμοί αυτοί λειτούργησαν ως στυλοβάτες των δημόσιων αγαθών, ενώ την ίδια ώρα διαπαιδαγόησαν τους πολίτες σε μια σειρά από στάσεις και πρακτικές. Οι θεσμοί αυτοί δεν υπήρξαν ποτέ απλώς τα δοχεία, τα οποία φιλοξένησαν σχεδιασμούς και πολιτικές. Αντιθέτως επηρέασαν καθοριστικά το περιεχόμενό τους, διαμόρφωσαν αντιλήψεις, έδωσαν σχήμα σε επιδιώξεις και στρατηγικές σε ένα συνεχή διάλογο με την ίδια τη φυσιογνωμία τους, τις εσωτερικές ιεραρχήσεις τους, την παράδοσή τους. Η ιστορία των θεσμών είναι σε μεγάλο βαθμό η ιστορία του ελληνικού κράτους. Επιτρέψτε μου να αναφερθώ ιδιαίτερα σε έναν από τους θεσμούς που, όπως προκύπτει και από τις σελίδες του έργου που παρουσιάζουμε σήμερα διαδραμάτισε έναν καθοριστικό ρόλο σε αυτούς τους δυο αιώνες. Αναφέρομαι βέβαια στο δημόσιο πανεπιστήμιο και ιδιαίτερα στο Πανεπιστήμιο μας. Δημιουργημένο επτά χρόνια μόλις μετά το Πρωτόκολλο της Ανεξαρτησίας, το Πανεπιστήμιο της Αθήνας ταύτισε τη διαδρομή του με την ανάπτυξη του ελληνικού κράτους, υπήρξε και παραμένει στυλοβάτης της επιστημονικής και πολιτιστικής ζωής της ελληνικής κοινωνίας, κάλυψε και καλύπτει διαχρονικά μείζονες ανάγκες της. Η εξασφάλιση των όρων λειτουργίας και ανάπτυξής του, η διατήρηση του ελεύθερου και κριτικού διαλόγου στο εσωτερικό του, αποτελούν προαπαιτούμενα για τη συνέχιση της προσφοράς του.

Δεν ανήκω στους ιστορικούς εκείνους που πιστεύουν σε μια ιστορία καταστροφών ή θαυμάτων, ούτε σε μια ιστορία ηρώων ή προδοτών. Η ελληνική ιστορία εξελίχθηκε μέσα σε αυτά τα διακόσια χρόνια σε ένα συνεχή διάλογο με τις διεθνείς πραγματικότητες, σε μια πορεία διόλου ευθύγραμμη, συχνά συγκρουσιακή, μέσα από αντιπαραθέσεις, συμφωνίες, αλλά και τους αναγκαίους κάποτε συμβιβασμούς. Η μελέτη και η κατανόηση αυτής της διαδρομής αποτελεί απαραίτητο

κρίκο μιας ολοένα και πιο αναγκαίας αυτογνωσίας. Όχι γιατί η ιστορία διδάσκει, αν αυτό συνέβαινε πολλά από τα πράγματα που ζούμε σήμερα ίσως να μην είχαν συμβεί. Αλλά γιατί η ιστορία μπορεί να μας βοηθήσει να καταλάβουμε καλύτερα το παρόν, να ανοίξουμε τη ματιά μας στο σήμερα, να μπορούμε να διακρίνουμε έστω τα περιγράμματα από τα κλειστά παράθυρα στο σκοτεινό δωμάτιο. Έργα όπως αυτό που παρουσιάζουμε σήμερα μπορούν να μας επιτρέψουν να σταθούμε με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα στα πόδια μας, να σκεφτούμε πέρα από έναν συνεχή αυτοέπαινο ή έναν αδιάκοπο αυτοοικτιρισμό.

Οι τόμοι για τους οποίους συζητάμε σχεδιάστηκαν με αφορμή την επέτειο των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821. Η παρουσίασή τους γίνεται στο πλαίσιο μιας άλλης επετείου, εκείνης των 50 χρόνων από την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος. 50 χρόνια δημοκρατικού πολιτεύματος, 50 συνεχή χρόνια λειτουργίας δημοκρατικών θεσμών στη χώρα. Αν λοιπόν οι επέτειοι δεν μιλούν, όπως είπα, για το χθες αλλά για το σήμερα και το μέλλον, τότε αυτό το έργο που παρουσιάζουμε έρχεται να συνομιλήσει απόλυτα νομίζω με το πνεύμα της φετινής επετείου: την ανάγκη μιας εμπειριστατωμένης γνώσης του παρελθόντος, την ανάγκη μιας κριτικής στάσης και μιας αναστοχαστικής ματιάς, την κατανόηση αλλά και την υποστήριξη των δημοκρατικών θεσμών σε δύσκολους καιρούς σε ένα κράτος που γεννήθηκε 200 χρόνια πριν μέσα από μια Επανάσταση που ζητούσε εθνική ανεξαρτησία και κοινωνική δικαιοσύνη.

Σας ευχαριστώ